

System Ewaluacji Oświaty

Model i zalecany przebieg ewaluacji zewnętrznej szkoły

Naszym głównym celem jest dobro uczących się

Punktem wyjścia koncepcji prowadzonego nadzoru pedagogicznego jest założenie, że państwo formułuje jasne, ogólnie znane i akceptowane wymagania wobec szkół i placówek. Ustalone na ogólnym poziomie wymagania pozwalają szkole i placówce na wytyczenie kierunków działania oraz prowadzenie swojej działalności zgodnie z lokalnymi potrzebami i możliwościami. Wymagania te określają pożądany stan w systemie oświaty i pokazują ważne kierunki rozwoju. System ewaluacji oświaty umożliwia określanie poziomu ich spełniania.

Podstawowe założenia

1. Ważne jest, aby pamiętać, że wymagania państwa wobec szkół i placówek nie obejmują wszystkich możliwych zagadnień związanych z ustawowymi i innymi obowiązkami szkół wobec uczniów i rodziców. Analizując wymagania państwa wobec szkoły, nie należy więc poszukiwać „całościowego” obrazu szkoły, ale raczej widzieć kluczowe aspekty jej działalności.
2. Wymagania dotyczą czterech obszarów działania szkół i placówek (obszar: efekty – obejmujący wszystko, co zostaje uznane za wartościowy i pożądany rezultat pracy szkoły, obszar: procesy – obejmujący procesy prowadzące do pojawienia się pożądanych efektów, obszar: środowisko – obejmujący istotne aspekty współpracy z lokalnym, regionalnym i globalnym środowiskiem szkoły, oraz obszar: zarządzanie – obejmujący działania zarządcze wpływające na trzy wcześniejsze obszary).
3. Szkoły i placówki powinny działać w celu spełnienia wymagań, ale zgodnie ze swoimi możliwościami i uwarunkowaniami. Pracownicy tych instytucji powinni dobrać metody i sposoby działania tak, aby umożliwiały one osiągnięcie stanu opisywanego przez wymagania uwzględniając jednocześnie specyfikę szkoły lub placówki.
4. Proces zewnętrznej ewaluacji służy opisaniu działań szkoły lub placówki w zakresie realizacji wymagań i określeniu, w jakim stopniu dana szkoła lub placówka spełnia te wymagania. Jest on prowadzony przez zespoły wizytatorów do spraw ewaluacji zgodnie z harmonogramem ustalonym z dyrektorem.
5. Ewaluacja może mieć charakter całościowy – badając wszystkie wymagania lub częściowy (problemowy) – badając wymagania związane z określonym zagadnieniem.
6. Dyrektor szkoły i nauczyciele biorą udział w procesie ewaluacji zewnętrznej. Partycypacja pracowników szkoły lub placówki w procesie ewaluacji jest zapewniona na różne sposoby. Przede wszystkim wizytatorzy ds. ewaluacji mają obowiązek brania pod uwagę ewaluacji wewnętrznej podczas prowadzenia ewaluacji zewnętrznej. Oznacza to konieczność odniesienia własnych wniosków do wyników wewnętrznej ewaluacji szkoły lub placówki. Dyrektor i nauczyciele powinni znać zarówno procedury badania, jak i wykorzystywane w nim narzędzia. Na zakończenie ewaluacji odbywa się spotkanie wizytatorów z zespołem pracowników szkoły lub placówki, w celu przedstawienia, omówienia oraz analizy wyników ewaluacji.
7. Po zakończeniu procesu ewaluacji dyrektor i nauczyciele mają możliwość wypowiedzenia się na temat przebiegu badania w anonimowej ankiecie (przeprowadzonej on-line).

Cele i zasady ewaluacji zewnętrznej

Podstawowymi celami ewaluacji szkół i placówek są:

a/ **rozwój szkół i placówek**, czyli umożliwienie zespołom szkolnym i placówkom (dyrektorom wraz z nauczycielami) efektywnej pracy nad poprawianiem jakości szkoły i placówki przez ocenę tej jakości. Wiarygodne i porównywalne dane oraz ich wspólna analiza powinny ułatwiać podejmowanie decyzji dotyczących działań szkół i placówek,

Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III
Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o

b/ **rozwój systemu oświatowego**, czyli pokazywanie kierunków rozwoju oraz umożliwianie monitorowania tego rozwoju przez dostarczenie narzędzi i informacji o poziomie spełniania przez szkoły i placówki wymagań państwa.

c/ **rozwój sposobów zarządzania systemem oświatowym**, dzięki budowaniu bazy danych, umożliwiającej prowadzenie badań porównawczych i analiz, koniecznych przy prowadzeniu polityki oświatowej (na poziomie centralnym i lokalnym), umożliwiających podejmowanie decyzji i tworzenie strategii rozwojowych. System pozwala również na popularyzowanie dobrych praktyk.

Dla sprawności funkcjonowania systemu, oprócz przedstawionych powyżej celów, niezmiernie istotne są też wartości decydujące o charakterze i klimacie sprawowanego nadzoru:

a/ **proces ewaluacji jest w pełni demokratyczny**, co przejawia się w prawie do uczestniczenia w nim wszystkich osób zainteresowanych na każdym jego etapie. Wizytatorzy ds. ewaluacji są zobowiązani do uzgadniania wszelkich działań z dyrekcją, pracownikami, rodzicami i uczniami¹. Pracownicy szkoły lub placówki mają prawo do wyrażania opinii na tematy związane z ewaluacją ich pracy (analizowane przez wizytatorów). Odpowiednie elementy procedury ewaluacji zapewniają takie możliwości. Tylko autentyczne uczestnictwo i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych umożliwia przeprowadzenie przydatnej ewaluacji,

b/ **proces ewaluacji jest transparentny**, co przejawia się w jawności procedur, kryteriów ewaluacji, narzędzi oraz wyników i wniosków z ewaluacji,

c/ **proces ewaluacji jest elastyczny**, co oznacza, że bierze się pod uwagę różnorodność szkół i placówek, co umożliwia reagowanie na zmiany kontekstu funkcjonowania. W system jest wpisany nieustanny dialog między wszystkimi uczestnikami procesu, dotyczący zarówno metod ewaluacji, jak i sposobu jej przeprowadzenia. Wnioski wynikające z refleksji uczestników procesu służą modyfikowaniu modelu nadzoru (także samych wymagań oraz metod i narzędzi),

d/ wszyscy wizytatorzy do spraw ewaluacji muszą wykazywać **pełne zaangażowanie**. Działania podejmowane dla ewaluacji placówki są działaniami zespołowymi mającymi na celu podniesienie jakości i zapewnienie wszystkim uczącym się jak najlepszego wsparcia w procesie uczenia się. Proces ewaluacji powinien w jak najmniejszym stopniu zachęcać do tworzenia nieprawdziwych sytuacji (na przykład tworzenia niepotrzebnych dokumentów) oraz zaburzać rytm pracy szkoły (na przykład przez długie przygotowania).

Dla sprawnego funkcjonowania systemu konieczne jest wzmocnienie roli społeczności profesjonalistów, nauczycieli i dyrektorów oraz innych fachowców współpracujących ze szkołami. Zaproponowanie wymagań oraz procedur sprawdzania poziomu ich spełniania jest próbą zwiększenia profesjonalnej autonomii dyrektorów i nauczycieli, a nie biurokratycznym ograniczeniem ich możliwości działania.

---

¹ O ile jest to możliwe.

Przebieg ewaluacji zewnętrznej

Proces ewaluacji zewnętrznej przebiega w trzech etapach:

1. **Przygotowanie** - polega na zaproszeniu dyrektora szkoły do zapoznania się z narzędziami badawczymi i wpisania na platformę SEO wyników ewaluacji wewnętrznej (o ile szkoła je posiada), poznawaniu przez wizytatorów do spraw ewaluacji specyfiki szkoły, wyników ewaluacji wewnętrznej i planowaniu dalszych działań badawczych.
2. **Badanie w szkole** - polega na zbieraniu przez wizytatorów danych przy użyciu następujących metod: badań ankietowych, wywiadów i obserwacji.
3. **Podsumowanie** - polega na opracowaniu zebranych danych, analizie i przygotowaniu prezentacji danych, skonstruowaniu wniosków oraz skonsultowaniu ich z dyrektorem i radą pedagogiczną.

W badaniach na terenie szkoły uczestniczy zespół wizytatorów do spraw ewaluacji. Badania w szkole obejmują przeprowadzenie:

- ❖ Wywiadów grupowych z:
  - uczniami,
  - rodzicami,
  - nauczycielami,
  - pracownikami niepedagogicznymi,
  - partnerami szkoły oraz przedstawicielami organu prowadzącego.
- ❖ Ankiety:
  - dotyczących opinii uczniów o szkole – z uczniami o rok młodszymi od najstarszych (*moja szkoła*),
  - dotyczących dnia w szkole – z uczniami najstarszymi (*mój dzień*),
  - wśród rodziców,
  - ze wszystkimi nauczycielami,
  - z dyrektorem.
- ❖ Obserwacji:
  - lekcji
    - w szkołach podstawowych przeprowadzana jest przynajmniej jedna obserwacja w każdym roczniku,
    - w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych – w każdym roczniku prowadzone są przynajmniej dwie obserwacje.

W miarę możliwości wskazane jest przeprowadzenie większej liczby obserwacji, szczególnie w rocznikach, w których nie realizowano badań ankietowych. Minimalna liczba obserwacji lekcji prowadzonych w jednej szkole to sześć. Klasy w których prowadzona jest obserwacja są losowane. Przy wyborze lekcji obserwowanej w danej klasie należy zadbać o to, by nie obserwować dwa razy lekcji prowadzonej przez tego samego nauczyciela.

  - szkoły i boiska podczas przerw, przed i po zajęciach oraz najbliższego otoczenia,
  - zajęć pozalekcyjnych (o ile są takie prowadzone).
- ❖ Wywiadu z dyrektorem (w którym mogą uczestniczyć jego zastępcy)
- ❖ Analizy danych zastanych (analiza dotyczy tylko danych adekwatnych do zakresu ewaluacji zewnętrznej).

Etap I - Przygotowanie

Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III
Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o

Na etapie przygotowawczym ustala się harmonogram badania w porozumieniu z dyrektorem, w miarę możliwości dostosowując go do planu zajęć odbywających się w szkole. Wizytator do spraw ewaluacji informuje dyrektora o sposobie prowadzenia badania, zaprasza do korzystania z platformy internetowej (zaproszenie wiąże się z udostępnieniem dyrektorowi narzędzi, które zostaną wykorzystane podczas ewaluacji), ustala zasady wyboru reprezentantów rodziców i uczniów oraz inne ważne szczegóły badania. O prowadzeniu badania informuje się uczniów, rodziców, nauczycieli i inne zaangażowane osoby, przesyła informacje dotyczące badania, a także zaprasza rodziców i partnerów szkoły do wzięcia udziału w ewaluacji.

Na tym etapie dyrektor:

- informuje społeczność szkolną o celach i przebiegu ewaluacji. Informuje rodziców o możliwości udziału w badaniu ankietowym i wywiadzie,
- decyduje, kierując się znajomością wymagań, jakiego rodzaju dokumentacja najlepiej pokaże charakter szkoły i jakość pracy. Należy pamiętać, że szkoła przesyła posiadane dokumenty, a nie tworzy ich na potrzeby badania,
- przesyła wizytatorom materiały niezbędne do poznania koncepcji pracy szkoły oraz wnioski z ewaluacji wewnętrznej,
- wypełnia ankietę dla dyrektora, która jest dostępna on-line.

Zespół wizytatorów do spraw ewaluacji analizując dokumenty opracowuje plan badania, dostosowuje narzędzia badawcze, zapoznaje się z wynikami ankiety dla dyrektora, ewentualnie precyzuje pytania do dyrektora lub arkusze obserwacji. Może również analizować inne dostępne dokumenty szkolne (na przykład stronę www, materiały informacyjne itp.). Analiza materiałów powinna służyć zebraniu wstępnych informacji o szkole oraz dostosowaniu pytań w celu pogłębienia wiedzy na temat szkoły. Ważne, aby pamiętać, iż dokumenty pełnią rolę wspierającą - zbiera się je i analizuje w celu poszukiwania przydatnych informacji pomocnych przy omawianiu zagadnień poruszonych podczas wywiadu z dyrektorem, a nie sprawdzaniu czy szkoła posiada konkretne dokumenty.

Etap pierwszy powinien zająć zespołowi nie więcej niż 24 godziny pracy, które mogą być rozłożone na więcej niż trzy dni.

Etap II - Badanie w szkole

Etap drugi to badanie na terenie szkoły, które trwa dwa do pięciu dni (od 24 do 40 godzin dla całego zespołu). Proponuje się, aby nie były to dni następujące po sobie.

Badanie powinno być przeprowadzone według następujących zasad:

- Działania badawcze mogą być realizowane dopiero po spotkaniu informacyjnym z nauczycielami, pracownikami niepedagogicznymi (m.in. administracja, obsługa) i uczniów, podczas którego wizytatorzy przedstawiają cele i przebieg ewaluacji. Przed spotkaniem informacyjnym, można rozpocząć wywiad z dyrektorem, analizę danych zastanych.
- W przypadku prowadzenia ewaluacji całościowej wywiad z dyrektorem powinien być podzielony na trzy części dotyczące: 1) procesów, 2) środowiska, w którym działa szkoła i efektów jej pracy, 3) zarządzania. Podczas wywiadu dyrektor może „ilustrować” odpowiedzi za pomocą materiałów istniejących w szkole.
- Badanie ankietowe „Mój dzień” powinno być realizowane na ostatniej lekcji danej klasy.
- Badanie ankietowe realizowane jest w szkolnych pracowniach komputerowych dysponujących łączem internetowym. W razie braku możliwości technicznych przeprowadza się ankietę papierową.
- Pierwszego dnia badania uczniom w nim uczestniczącym rozdaje się papierowe ankiety dla rodziców (organizując też sposób ich zebrania). W miarę możliwości należy zachęcać rodziców do udziału w badaniu ankietowym on-line, na przykład organizując je na terenie szkoły. Jeżeli w szkole jest możliwość

przeprowadzenia badania on-line² zaprasza się wszystkich rodziców do wypełnienia ankiety. Jeżeli nie ma takich możliwości ankiety w wersji papierowej są rozdawane rodzicom dwóch najstarszych roczników, a pozostałym rodzicom, którzy chcą wypełnić ankietę, organizuje się taką możliwość.

- Wywiady grupowe z nauczycielami i uczniami prowadzone należy zrealizować po zapoznaniu się wizytatorów z wynikami badań ankietowych prowadzonych w tych grupach. Wywiady powinny również służyć interpretacji i wyjaśnieniu wyników ankiet.
- Każdego dnia badania w szkole powinno odbyć się spotkanie podsumowujące zespołu badawczego, poświęcone uporządkowywaniu zebranych danych i spostrzeżeń, wprowadzaniu ewentualnych modyfikacji w procedurze ewaluacji.

Dobór respondentów do wywiadów grupowych

- W grupie uczniów powinni się znaleźć przedstawiciele trzech ostatnich roczników, dobrani na podstawie numeru na liście obecności wylosowanego przez wizytatora. Dodatkowo w wywiadzie powinni uczestniczyć przedstawiciele samorządu szkolnego. W trakcie wywiadu z uczniami nie mogą być obecni nauczyciele ani inni pracownicy szkoły.
- Wywiad z przedstawicielami partnerów zewnętrznych szkoły (np. pracownikiem wydziału edukacji, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, itp.)³. Skład grupy może zostać zasugerowany przez dyrektora, ostateczną decyzję podejmują jednak wizytatorzy. Podstawowe kryterium doboru uczestników to różnorodność (typ instytucji, formy współpracy), pod uwagę należy wziąć także doświadczenia współpracy z tą szkołą. W trakcie wywiadu z partnerami nie mogą być obecni nauczyciele ani inni pracownicy szkoły. Gości na spotkanie zaprasza dyrektor.
- W grupie rodziców preferujemy osoby z rady rodziców i rad klasowych reprezentujących różne roczniki. W wywiadzie mogą wziąć udział także inni rodzice, którzy wyrażą taką chęć. W wywiadzie nie mogą brać udziału pracownicy szkoły.
- Podstawowym kryterium doboru nauczycieli jest różnorodność (staż, nauczany przedmiot, praca w zespołach zadaniowych). W wywiadzie powinien wziąć udział pedagog. W przypadku szkół zawodowych w wywiadzie powinni wziąć udział nauczyciele zawodu. W przypadku ewaluacji całościowej, jeżeli jest to możliwe, wywiad powinien być przeprowadzony w dwóch częściach (pierwsza Efekty i Środowisko, druga Procesy i Zarządzanie). W każdej części wywiadu mogą brać udział różni nauczyciele. Podczas wywiadu nie może być obecny dyrektor ani żaden z jego zastępców.

Wizytator jest odpowiedzialny za weryfikację doboru uczestników wywiadu.

Optymalna grupa do wywiadu grupowego to 6-12 osób.

Etap III – Podsumowanie

Etap podsumowujący obejmuje opracowanie, analizę i interpretację wyników, przygotowanie raportu oraz konsultacje z dyrektorem i prezentację wyników ewaluacji przed radą pedagogiczną. Podczas pracy nad raportem wizytatorzy powinni uwzględniać wnioski z ewaluacji wewnętrznej, dane z innych szkół oraz kontekst badanej szkoły.

Wstępna wersja raportu jest przedstawiona dyrektorowi i radzie pedagogicznej w celu przedyskutowania danych zebranych podczas ewaluacji i na prośbę rady prezentują propozycję poziomu spełniania wymagań. Wizytatorzy ostateczną wersję raportu przygotowują dopiero po wysłuchaniu opinii dyrektora i rady. Na tym etapie ewaluacji aktywnie uczestniczą również pracownicy szkoły – podsumowanie służy refleksji nad wynikami badania, która powinna prowadzić do podjęcia działań.

Po spotkaniu dyrektor i nauczyciele są proszeni również o udzielenie informacji zwrotnej na temat procesu ewaluacji zewnętrznej (w formie odpowiedzi na pytania anonimowej ankiety on-line). To bardzo ważny element

² Możliwe są dwa rozwiązania stosowane łącznie lub odrębnie: przeprowadzenie ankiety on-line w szkolnej pracowni komputerowej i/ lub ogłoszenie daty i godzin, w czasie których będzie możliwe wypełnienie ankiety z dowolnego komputera podłączonego do Internetu po otrzymaniu loginów od wizytatorów.

³ W przypadku ewaluacji szkoły zawodowej w wywiadzie powinni brać udział przedstawiciele pracodawców.

doskonalenia systemu ewaluacji oświaty i niepowtarzalna szansa dla nauczycieli i dyrektorów wyrażenia opinii o pracy ewaluatorów i procesie ewaluacji.

Etap trzeci, podsumowujący, trwa nie więcej niż czternaście dni. Analiza i planowanie działań w szkole na podstawie raportu mogą trwać nawet kilka tygodni.

Ewaluacja zespołu szkół

Każdą szkołę wchodzącą w skład zespołu bada osobny zespół wizytatorów i tworzy oddzielny raport z ewaluacji (zespoły wizytatorów wspierają się w trakcie zbierania i analizy danych oraz pisania raportu). Można również tak zaplanować ewaluację, aby ten sam zespół wizytatorów przeprowadzał kolejno badania w poszczególnych szkołach (ale nadal przygotowują osobne raporty).

Większość czynności jest prowadzona tak, jak opisano to dla pozostałych szkół. Należy zorganizować jedno zebranie informacyjne dla całego zespołu nauczycieli. Wywiad z dyrektorem powinni prowadzić wspólnie członkowie zespołu wizytatorów badający szkołę i zespołu badającego gimnazjum. W ten sposób odpowiedzi dotyczące tylko szkoły podstawowej lub gimnazjum jedynie zespół badający tę jednostkę organizacyjną, natomiast odpowiedzi dotyczące całego zespołu – każdy zespół wizytatorów. Podobnie organizuje się wywiad z nauczycielami i pracownikami niepedagogicznymi. Wszyscy nauczyciele odpowiadający na ankietę on-line robią to tylko raz, ale ze względu na specyfikę szkoły muszą przy każdym pytaniu decydować czy ich odpowiedź dotyczy całego zespołu szkół (i wtedy widoczna będzie w danych każdej szkoły) czy jakiejś konkretnej szkoły wchodzącej w jego skład. Odpowiedni mechanizm na platformie przypisze odpowiedzi właściwej szkole, tak aby można z nich korzystać podczas pisania raportu. Nie będzie części wspólnej w raportach. Wywiady i ankiety z uczniami i rodzicami oraz obserwacje lekcji prowadzone są odrębnie dla każdej szkoły wchodzącej w skład zespołu. Specyfika szkoły i charakter współpracy z partnerami decyduje o liczbie wywiadów i doborze respondentów.

W jaki sposób podejmowane będą decyzje?

Wizytatorzy ds. ewaluacji dysponują danymi zebranymi w procesie ewaluacji zewnętrznej i wnioskami z ewaluacji wewnętrznej, kontekstowymi informacjami na temat szkoły oraz wynikami ewaluacji innych, podobnych placówek. Dzięki temu będą mogli opisać szkołę pod kątem realizacji przez nią wymagań państwa oraz podejmować decyzje na temat poziomu ich spełniania. Zakłada się, że dane są wiarygodne, odpowiednie (dotyczą tego czego powinny), pochodzą z różnych źródeł oraz są wolne od uprzedzeń.

Wstępna wersja raportu jest konsultowana z radą pedagogiczną (konsultacja polegać będzie na prezentacji i dyskusji na temat wyników ewaluacji ułatwiającej ostateczne ustalenie poziomu wymagań).

Rezultaty ewaluacji

Po każdej ewaluacji szkoła otrzyma informację zwrotną w postaci raportu, który składa się z następujących części:

- informacji o przebiegu ewaluacji zewnętrznej w szkole/placówce,
- opisu metodologii badania,
- podstawowych danych o szkole/placówce,
- krótkiej syntezy, odnoszącej się do wyników i wniosków z przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej; tzw. „obrazu szkoły/placówki”,
- wyników przeprowadzonej ewaluacji w odniesieniu do wymagań państwa (zawartych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7.10.2009 r.) w postaci opisów do wymagań,
- wniosków z przeprowadzonego badania,
- tabeli zawierającej informacje dotyczące stopnia spełnienia poszczególnych wymagań.

Raport będzie stanowił podstawę analiz pracy szkoły i budowania planów działań, otrzymają go również kurator i władze samorządowe. Raport zostanie udostępniony w Internecie na stronie www.npseo.pl. w zakładce „Sprawdź raport z ewaluacji swojej szkoły/ placówki”.

Założeniem systemu jest, że dane zbierane podczas ewaluacji zewnętrznej oraz gromadzone i udostępniane na platformie internetowej Systemu Ewaluacji Oświaty służą prowadzeniu polityki oświatowej.

Podsumowanie

Koncepcja ewaluacji zewnętrznej, prowadzonej w ramach nadzoru pedagogicznego zakłada ciągłą współpracę między wizytatorem a szkołą, sprawny przekaz informacji, wykorzystanie potencjału szkoły (na przykład przez angażowanie pracowników w proces zbierania informacji) i równość wszystkich zaangażowanych stron.

Niezbędne są pozytywne postawy wobec procesu i osób biorących w nim udział, wzajemny szacunek i obiektywność. Bardzo ważna jest dyskrecja w przypadku informacji wrażliwych.

Uzyskiwanie informacji zwrotnej na temat wymagań, narzędzi badawczych i jego rezultatów od wszystkich osób biorących udział w tym procesie jest kluczowe w doskonaleniu systemu.

Pamiętajmy, że głównym celem jest dobro uczących się.